

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

ВАСЕЦЬКА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 159:37.015.3

**Психологічні особливості впливу темпераменту
на формування індивідуального стилю
учбової діяльності молодших школярів**

19.00.07 - педагогічна та вікова психологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ - 2000

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник - доктор психологічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Бех Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання АПН України, директор

Офіційні опоненти: - доктор психологічних наук, професор
Скрипченко Олександр Васильович,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, професор кафедри психології.

- кандидат психологічних наук, старший науковий
співробітник **Пророк Наталія Василівна,**
Інститут психології АПН України імені
Г.С. Костюка, старший науковий співробітник лабораторії
психології навчання.

Провідна установа - Дрогобицький державний педагогічний університет,
кафедра психології,
Міністерство освіти та науки України,
м. Дрогобич

Захист відбудеться 8 лютого 2001 р. о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університета імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 5 січня 2001 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У системі неперервної освіти початковій школі належать важливі функції, успішне виконання яких безпосередньо впливає на якість подальшої освіти учнів. Сильові особливості й особливості темпераменту є засобами реалізації внутрішнього потенціалу особистості в діяльності. Спільність характеристик темпераменту та індивідуального стилю діяльності полягає в типологічній зумовленості цих характеристик. Зв'язок особливостей індивідуального стилю діяльності з властивостями нервової системи досліджувався у працях Г.С.Дикопольської, О.О.Копитова, А.О.Коротаєва, Є.О.Климова та С.І.Маствіліскер. Що стосується розкриття зв'язку властивостей темпераменту з індивідуальним стилем діяльності, то цей аспект в цілому є недостатньо висвітленим. Опрацьованою є тільки галузь дослідження зв'язку якостей когнітивного стилю, який є одним із видів індивідуального стилю діяльності, з деякими властивостями особистості та її темпераменту: екстраверсією, тривожністю, обсягом уваги (А.К.Байметов, В.Н.Келаєв, В.С.Лизогуб).

Дослідження процесу формування індивідуального стилю діяльності дозволяє конкретизувати твердження Б.М.Теплова про вплив вроджених властивостей нервової системи на поведінку особистості. Питання полягає в тому, щоб з'ясувати, чи зумовлені доцільні способи дій, що застосовуються дитиною, її вродженими властивостями, або ж ці способи дій дитина набуває в процесі навчання, незалежно від вроджених властивостей: іншими словами – чи існують якісь певні закономірності взаємовідношення вродженого та набутого в індивідуальному стилі.

Для вичення цього питання молодший шкільний вік має переваги: 1.

Властивості типу нервової системи вже достатньо виражені у дошкільному віці. Про це свідчать дослідження І.О.Майер, В.Є.Чудновського, Р.М.Пен, М.А.Невської, Є.І.Маствіліскер, А.П.Око-нечникової, Т.І.Чиркової, Л.А.В'яткіної, Є.В.Штіммер. У старшому дошкільному віці на фоні вікових особливостей можна диференціювати дітей із сильним та слабким процесом збудження, який характеризує їх індивідуальні особливості. 2. Індивідуальний стиль ще тільки починає формуватися. Є.І.Маствіліскер та Л.А.В'яткіна у своїх дослідженнях показали, що в дітей під час розв'язання практичних завдань можна спостерігати різні способи дій: зорову орієнтацію, виконавчі дії, сліпі проби, які не приводять до розв'язання завдання. Але певна система дій ще відсутня у всіх дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної теми та практика роботи школи засвідчили, що такий важливий аспект, як вплив темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів не став предметом спеціального дослідження, разом з тим, слід констатувати, що вчителі початкових класів мають потребу в науково обґрунтованих рекомендаціях у цій галузі. Таким чином, актуальність означеної проблеми, її недостатнє розкриття в науковій літературі, а також значущість для педагогічної теорії і практики зумовили вибір теми дослідження: "Психологічні особливості впливу темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів".

Тема дослідження входить до плану НДР кафедри психології Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки й затверджена бюро Ради з координації

наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 14.10.98р.).

Об'єктом дослідження є формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів.

Предмет – умови та засоби формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів з різними властивостями темпераменту. **Мета** – дослідити умови та засоби формування оптимальних за типологічною зумовленістю індивідуальних стилів учбової діяльності дітей молодшого шкільного віку.

В основу нашого дослідження було покладено **припущення** про те,

- що особливості темпераменту суттєво впливають на ієрархію компонентів учбової діяльності молодших школярів, специфіку використання ними способів та прийомів розумової діяльності;

- що формування індивідуальних стилів учбової діяльності молодших школярів передбачає створення таких умов, які забезпечують оптимальний вплив типу темпераменту учнів на процес засвоєння знань.

Для досягнення мети дослідження, перевірки гіпотези необхідно було розв'язати такі **завдання**:

1. Вивчити кореляційні зв'язки психодинамічних властивостей особистості, структурних компонентів учбової діяльності та індивідуального стилю цієї діяльності.
2. Виявити механізми та способи формування типологічно зумовленого індивідуального стилю в евристичній діяльності.
3. Визначити типологію індивідуальних стилів учбової діяльності залежно від типу темпераменту.
4. Розкрити умови формування індивідуальних стилів учбової діяльності, які забезпечують оптимальний вплив типу темпераменту учнів на процес засвоєння знань.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали:

Суб'єктна парадигма, що ґрунтується на принципах внутрішнім, спадковим і соціально набутих (Г.С.Костюк, В.А.Роменець, Л.С.Рубінштейн, В.О.Татенко); системний підхід до вивчення особистості (Б.Г.Ананьєв, Б.Ф.Ломов, О.Ф.Рибалко, О.В.Скрипченко); основні теоретичні положення щодо специфічної для кожного вікового етапу соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності та новоутворень, які є вихідним моментом динамічних змін у розвитку дитини (І.Д.Андрєєва, Л.І.Божович, Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, А.В.Запорожець, Д.І.Фельдштейн); ролі емоційно-вольової сфери людини у її особистісному розвитку (П.К.Анохін, І.Д.Бех, Г.М.Бреслав, Б.А.В'яткін, В.К.Котирло), а також розгляд індивідуального стилю як інтегральної характеристики особистості (А.Адлер, А.К.Байметов, Є.О.Климов, Н.С.Лейтес, В.С.Мерлін, В.Д.Небиліцин, Б.М.Теплов)

У процесі дослідження для перевірки гіпотези і розв'язання поставлених завдань був застосований комплекс теоретичних та емпіричних **методів**: аналіз науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження, введені спостереження, усне та

письмове опитування, бесіда, аналіз продуктів діяльності учнів, лонгітюдний констатувальний експеримент, формувальний експеримент, проєктивні методики та методи статистичної обробки даних.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося в три етапи. Перший етап (1995 - 1996рр.) визначався вивченням науково-методичної літератури з проблем дослідження, спостереженням за учнями початкових класів ЗОШ № 16, 22, 34 м.Кіровограда в умовах реального навчального процесу. Були з'ясовані вихідні методологічні позиції, виділено проблему та основні теоретичні положення дослідження, визначено мету, завдання та основні методи дослідження. Другий етап (1996 - 1998рр.) характеризувався обґрунтуванням педагогічних умов формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів, розробкою комплекс у дослідів з визначення фізіологічних, психологічних показників та структурних компонентів учбової діяльності молодших школярів, організацією та проведенням констатувальною і формувальною експериментів. На третьому етапі (1998-1999рр.) здійснювався порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального експериментів, їх узагальнення і тлумачення. Проводилась апробація основних положень і рекомендацій дослідження та впровадження їх у практику навчання.

Надійність і вірогідність отриманих результатів, обґрунтованість висновків і рекомендацій забезпечувались: застосуванням системного підходу до вивчення індивідуального стилю учбової діяльності в дітей молодшого шкільного віку; методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних даних дослідження, сукупністю стандартизованих валідних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження; репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих результатів; застосуванням методів математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає:

- у виявленні позитивних кореляційних зв'язків між психологічними властивостями учнів молодшого шкільного віку та індивідуальним стилем їх учбової діяльності; у розкритті факторів, які чинять вирішальний вплив на формування оптимальних за типологічною зумовленістю індивідуальних стилів учбової діяльності молодших школярів:
  - а) ставлення дорослих до школяра як до суб'єкта учбової діяльності;
  - б) прийняття та розуміння учнями навчального завдання як одного з компонентів їх учбової діяльності;
- у встановленні того, що молодший шкільний вік є сенситивним щодо формування індивідуального стилю діяльності;

- у визначенні типології індивідуальних стилів залежно від типів темпераменту з врахуванням: варіативності типів нервової системи; психологічних особливостей учнів; особливостей індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів.

Теоретична значущість дисертаційного дослідження полягає в поглибленні наукових знань про взаємозв'язок типів темпераменту та індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів; у розкритті механізмів формування індивідуального стилю учбової діяльності в молодшому шкільному віці; у виявленні та систематизації психологічно значущих ознак індивідуального стилю; в теоретичному обґрунтуванні ефективності психолого-педагогічних факторів, які зумовлюють становлення молодшого школяра як суб'єкта учбової діяльності, оволодіння ним основними компонентами цієї діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розкритті умов та засобів цілеспрямованого педагогічного керування процесом формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів; у розробці практичних та методичних аспектів проблеми формування індивідуального стилю учбової діяльності, що дає можливість підвищити педагогічну ефективність навчального процесу.

Особистий внесок здобувача полягає в теоретичному обґрунтуванні основних ідей і положень досліджуваної проблеми; в розробці типології індивідуальних стилів залежно від типів темпераменту молодших школярів; у створенні перспективних моделей формування індивідуального стилю учбової діяльності в молодших школярів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідались і обговорювались на міжнародній науково-практичній конференції “Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох” (м.Кіровоград, 1998), на засіданнях кафедри педагогіки та психології Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, в наукових статтях у журналах “Початкова школа”, “Педагогіка толерантності”, “Педагогіка та психологія” .

Впровадження результатів дослідження в практику. Матеріали дослідження були основою для створення лекторію для батьків та вчителів ЗОШ № 22 та № 34 м. Кіровограда з проблеми: “Роль темпераменту у формуванні індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів”. На основі узагальнення емпіричних даних з цієї проблеми підготовлений посібник “Врахування особливостей темпераменту в навчанні та вихованні дітей молодшого шкільного віку”.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації знайшли своє відображення у шести авторських публікаціях: це статті у наукових журналах, публікація в матеріалах науково-практичної конференції, посібник на допомогу вчителям початкових класів, вихователям, батькам.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (302 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації 220 сторінок (основна частина – 151с.). Дисертація містить 12 таблиць, 3 рисунки та 1 фотознімок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, визначається об'єкт і предмет дослідження, формулюється мета, гіпотеза та завдання дослідження, розкривається його наукова новизна, теоретична й практична значущість, методологічна база, визначені етапи експериментальної роботи, наводяться відомості щодо апробацію та впровадження результатів дослідження, структура та обсяг дисертації.

Перший розділ "Теоретичні основи формування індивідуального стилю учбової діяльності" присвячений вивченню наукових досліджень з обраної проблеми. У ньому на основі аналізу широкого спектра психолого-педагогічної літератури зроблена спроба визначення категорії "стиль" та його змістовного наповнення.

В аспекті поняття "суб'єкт життєдіяльності" проблема переходить у власне психологічний вимір та конкретизується питанням про співвідношення "стилю діяльності" та "індивідуального стилю діяльності". Факторами формування індивідуального стилю діяльності виступають: по-перше, індивідуально-типологічні особливості людини; по-друге, знання, вміння, навички, які учень отримав під час навчання та виховання; по-третє, активність самого суб'єкта, його спрямованість на оптимальну організацію власної діяльності, яка спонукається позитивною мотивацією.

Сформована зазначеними факторами психологічна реальність індивідуальний стиль має такі ознаки: 1) він припускає не будь-які відмінності в діяльності, а лише ті, від яких залежить успішність її результатів; 2) способи дій, які характеризують індивідуальний стиль та які є типологічно обумовленими за своєю якісною своєрідністю, сформованими в процесі оволодіння певним видом діяльності; 3) способи дій, які характеризують індивідуальний стиль, становлять систему взаємозумовлених властивостей, що є типовою для даної людини та являє собою узагальнений підхід до розв'язання певних завдань; 4) індивідуальний стиль характеризується певним співвідношенням орієнтовних та виконавчих компонентів діяльності.

Робиться також спроба виявити вікові особливості спонтанних проявів індивідуального стилю та визначити, в якому віці можна цілеспрямовано починати формувати індивідуальний стиль. Після аналізу ряду досліджень, які були присвячені цим питанням, зроблені такі висновки: вже у старшому дошкільному віці, в момент свого зародження індивідуальний стиль має ту ж саму основну ознаку, що і в зрілому віці: певне співвідношення орієнтовної та виконавчої діяльності; індивідуальні відмінності виявляються на початковій стадії навчання, тобто, вони виникають порівняно рано; набуваються ці відмінності в тому разі, коли немає місця спеціальному навчання; вони з'являються стихійно в способах та прийомах дій, а тому, виявляючись тільки у формі індивідуальних відмінностей. Як система дій, що сформувалася за життя людини, "особиста стратегія поведінки", що утворює компенсаторний механізм пристосування до вимог діяльності, індивідуальний стиль діяльності перебуває в безпосередній залежності

від типу нервової системи та темпераменту. Своєрідність молодшого шкільного віку полягає в тому, що конституційні особливості дитини вже сформовані, а достатнього життєвого досвіду для даної (учбової) діяльності ще немає. Саме це дає змогу простежити зародження індивідуального стилю учбової діяльності (і діяльності в цілому), визначити такі завдання, в яких виявилися б найбільш характерні реакції, пов'язані з типом вищої нервової діяльності й темпераменту, змоделювати умови, потрібні для нагромадження знань, умінь та навичок, що необхідні для розв'язання певних завдань.

У другому розділі "Особливості формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів" розкривається генезис та закономірності, які визначають процес формування індивідуального стилю учбової діяльності.

Розглядаючи людину, а отже, учня як "інтегральну індивідуальність" (В.С.Мерлін), можна виділити різні рівні: "людина - індивід" (властивості темпераменту); "людина - соціальна група" (статус); "людина - особистість" (ціннісні орієнтири) та дослідити їх взаємозв'язки та взаємозалежності. Взаємозв'язки між характеристиками різних рівней опосередковуються діяльністю через її операціональну структуру - індивідуальний стиль діяльності. Таким чином, сформований індивідуальний стиль діяльності залежить від властивостей вищенаведених рівнів (темперамент, тип нервової діяльності) та одночасно визначається властивостями особистості.

Формування індивідуального стилю діяльності відбувається з моменту усвідомленого прийняття школярем цілей учіння та зародження самооцінки. Певний рівень учбової самостійності (інтелектуальної та поведінкової) є вихідним пунктом формування індивідуального стилю діяльності.

Серед розмаїття індивідуальних учнівських відмінностей, які виявляються в учбовій діяльності, ми аналізуємо лише ті, які зумовлені певним типом нервової діяльності й темпераментом. Метою такого розгляду є диференціація в індивідуальному стилі діяльності учня природного і набутого, змішування яких нерідко створює "смісловий бар'єр" (Л.І.Божович) між педагогами та учнями.

У визначенні темпераменту слід акцентувати найбільш загальні та стійкі індивідуальні особливості особистості, які знаходять свій прояв у зовнішніх формах поведінки: 1) динаміку перебігу психічних процесів та їх загальну рухливість; 2) у різні ступені емоційних, вольових та пізнавальних процесів, а також їх інтенсивність; 3) експресивну сторону поведінки, тобто зовнішньо виразну картину внутрішніх психічних проявів (міміка, пантоміміка та особливості мовлення).

При зіставленні різних концептуальних поглядів на поняття темпераменту можна виділити деякі загальні риси: 1) змістовні (психофізіологічні) та динамічні (діяльнісні) прояви темпераменту; 2) ступінь активності та емоційності як основні показники типу темпераменту.

Концептуальної різноманітності сучасних підходів проблеми тем-пераменту може бути осмислена в контексті двох альтернативних напрямів. Перший визначає темперамент як вроджений та відносно слабко схильний до змін під впливом оточуючого середовища та виховання. Представники другого напряму стверджують, що темперамент як індивідуальну характеристику людини не можна вважати вродженим, оскільки він є психічним утворенням і значною мірою піддається педагогічній корекції, вольовій регуляції.

Таким чином, “погану” ознаку темпераменту через спеціальні впливи можна буде перевести на інший рівень реалізації і тим самим “покращити”. Експериментальний матеріал психогенетики дозволяє говорити про вклад генетики у варіативність таких рис темпераменту, як активність, емоційність, комунікабельність та деякі прояви цих рис (екстраверсія, інтроверсія, невротизм і т.ін.)

Роль темпераменту в діяльності полягає в тому, що від нього залежить ступінь та характер впливу на діяльність як зовнішніх умов, так і внутрішніх - тобто індивідуально-психологічних властивостей людини. Тому одним з шляхів пристосування темпераменту до вимог діяльності є формування індивідуального стилю діяльності

Залежність індивідуального стилю діяльності від типологічних особливостей учня, передусім властивостей темпераменту, дозволяє схарактеризувати учбову стратегію сангвініків, холериків, флегматиків та меланхоліків на початковому етапі навчання та дати загальні рекомендації вчителям і батькам.

Третій розділ "Діагностика впливу темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів" присвячений опису методів дослідження та його організації.

I. Вивчення типологічних особливостей дітей здійснювалося таким чином: 1) спостереження за поведінкою дітей у всіх видах їх життєдіяльності під час занять, прогулянок, ігор, проведення свят. Дані спостережень фіксувалися в щоденнику та протоколах; 2) узагальнення характеристик та спостережень учителів, вихователів, батьків. Вони брали активну участь у всій роботі з вивчення типологічних властивостей нервової системи дітей, їх темпераменту та використовували їх результати в своїй виховній практиці; 3) вивчення даних про розвиток дитини з дня народження із бесід з батьками та вивчення медичних карток дітей. Таке вивчення систематично проводилось протягом першого етапу дослідження. Отриманий матеріал піддавався зіставленню, взаємодоповненню та узагальненню.

II. Експериментальна частина містила в собі здійснення комплексу дослідів, які “не виводили” учнів із звичайних для них умов виховної роботи, та які припускали організацію таких видів учбової діяльності школярів, де б найбільш яскраво виявився їх темперамент.

1. Визначення фізіологічних показників властивостей нервової системи: а) методика дослідження рухливості та витривалості нервової системи на апараті А.Є.Хільченко; б) методика визначення сили нервової системи за допомогою теплінг-тесту; в) визначення врівноваженості нервової системи за допомогою кінематометричної методики (Є.П.Пльїна); г) методика визначення “психологічного темпу”.

2. Визначення психологічних показників темпераменту: а) визначення типу темпераменту на основі вияву його властивостей у руховій, інтелектуальній, емоційній, вольовій сферах та у структурі загальних особистісних якостей; б) визначення окремих властивостей темпераменту (тривожність, ригідність, імпульсивність, емоційність, екстраверсія, інтроверсія); в) методика “Паспорт темпераменту”;

3. Дослідження структурних компонентів учбової діяльності молодших школярів: а) вивчення мотивації учбової діяльності; б) вивчення самооцінки; в) вивчення розумових дій (загальна тямущість, креативність, гнучкість мислення, логічність, узагальнення).

В результаті застосування комплексу методик ми отримали також показники, що характеризують структурні компоненти учбової діяльності:

1) показник шкільної мотивації; 2) рівня домагань; 3) загальної тямущості; 4) образного мислення; 5) логічного мислення; 6) узагальнюючого мислення; 7) гнучкості мислення; 8) інтелектуальності; 9) орієнтування на систему вимог; 10) уміння діяти за правилом.

Далі подано аналіз та зіставлення особливостей темпераменту з показниками структурних компонентів учбової діяльності в контексті впливу на індивідуальний стиль. Детально проаналізований кожний з десяти фізіологічних показників, що дало змогу більш точно розподілити учнів за типом темпераменту.

Для виявлення індивідуального стилю ми обрали такий вид учбової діяльності, як розв'язання математичних задач молодшими школярами. Наш вибір обумовлений тим, що, по-перше, розв'язання математичних задач ґрунтується на певних теоретичних знаннях та вимагає участі теоретичного мислення; по-друге, процес розв'язання задач дозволяє виділити як основний предмет дослідження – створення гіпотези (плану розв'язання), тобто об'єктивувати евристичну діяльність; по-третє, у цьому виді учбової діяльності можна простежити індивідуальні особливості побудови гіпотези та її дотримання; та по-четверте, виявити способи та прийоми виконання, діяльності: характер співвідношення орієнтовної та виконавчої діяльності, контрольної та виконавчої.

Табл.1 Середнє арифметичне значення всіх вивчених показників учнів з вираженим індивідуальним стилем.

Середнє арифметичне значення показників		Типи темпераменту			
		Меланхолік и	Флегматик и	Сангвінік и	Холерики
Фізіологічних		38,6	42,9	45,8	50,5
Психологічних		40,7	40,3	37,4	40,5
Що характеризують компоненти учбової діяльності		28,9	29,5	38,0	37,,5
Орієнтовної діяльності	1 зад.	1,44	0,88	0,56	0,69
	2 зад.	1,29	1,2	0,51	0,83
	3 зад.	1,25	1,38	0,57	1,2
Орієнтування у процесі виконання	1 зад.	2,5	2,25	2,19	2,38
	2 зад.	2,73	2,51	2,48	2,44
	3 зад.	2,35	2,66	2,34	2,41
Контрольних дій та корекції	1 зад.	2,83	2,16	2,5	1,33
	2 зад.	2,16	2	1,33	2,16
	3 зад.	2,83	1,83	0,83	0,83
Часу складання плану		1,46	1,6	1,86	1,84
Часу поперед. Орієнтуван. сам. роботи		1,39	1,89	1,27	1,2
Часу розв'язання задач сам. роботи		9,98	9,96	7,19	7,12

Часу розв'язання сам.роботи	30,16	28,5	19,83	19,66
-----------------------------	-------	------	-------	-------

З даних, які ми отримали (75% учнів використали тільки раціональні системи дій, а 25% - нераціональні дії.), видно, що суттєву роль в усвідомленні своїх можливостей, прийомів та способів виконання діяльності, рівня самооцінки своїх дій і переживань відіграє рівень розумового розвитку учня. Підтвердженням цього можуть бути і дані досліджень Є.І.Маствіліскер, Л.А.В'яткіної, Е.В.Штіммер, які проводили дослідження на дітях дошкільного віку. Вплив високого рівня розумового розвитку на спосіб розв'язання виявляється у тому, що учні з таким рівнем розвитку використовують раціональні методи розв'язання. Але в той же час високий рівень розумового розвитку не впливає на те, яким саме з раціональних способів користується учень.

У четвертому розділі "Експериментальне дослідження формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів" схарактеризовано виділені нами індивідуальні стилі, запропоновані перспективні моделі формування в молодших школярів індивідуального стилю учбової діяльності, проаналізовані результати експерименту, а також визначені шляхи подальшого наукового пошуку, пов'язаного з досліджуваною проблемою.

Аналізуючи протоколи, які були складені в ході самостійної роботи, відповідно до сформульованих на початку проведення експерименту завдань, ми з'ясували, що особливо яскравий відбиток на стиль учбової діяльності молодших школярів накладає їх темперамент. Так, типові ме-ланхоліки мають індивідуальний стиль, притаманний слабкого типу нервової системи. Його риси такі: 1) довготривала попередня орієнтовна діяльність; 2) потреба в наочності - учень використовує короткий запис при розв'язанні задачі; 3) довготривала робота у чернетках (задача повністю розв'язана у чернетці, складні обчислювання прикладів теж); 4) контрольні дії чітко простежуються, учень нібито боїться помилитися, зробити щось невірною; 5) деталізація, докладність записів; 6) неодноразова перевірка; 7) труднощі переходу від одного виду діяльності до іншого.

Флегматичність або інертність нервово-психічних процесів надає виконанню завдань флегматиків деяку своєрідність, а саме: 1) тривалість попередньої орієнтовної діяльності в сильного типу завжди невелика, але в інертних флегматиків вона збільшується; 2) наявність наочності є, але не через потребу, а через надмірну обережність та помилкову звичку діяти повільно; 3) чернетка потрібна була тільки для короткого запису задачі, про що пояснювалося у п.2; 4) контроль злитий з виконавчими діями; 5) деталізація, докладність записів; 6) легкість переходу від одного виду діяльності до іншого.

Учні, які є типовими представниками сангвінічного типу темпераменту, мають індивідуальний стиль сильного типу нервової системи, який характеризується: 1) малою тривалістю попередньої орієнтовної діяльності; 2) відсутністю потреби в наочності; 3) відсутністю потреби в чернетці; 4) контролем, який злитий з виконавчими діями, (дивляться на запис лише для того, щоб тішитися своєю охайністю); 5) швидкістю аналізу вимог завдань; 6) легкістю переходу від одного виду діяльності до іншого (робиться це дуже рішуче).

Учні - типові представники холеричного типу темпераменту, мають індивідуальний стиль сильного типу нервової системи, на який холеричність накладає свій відбиток: 1) тривалість попередньої орієнтовної діяльності невелика; 2) відсутність потреби у наочності; 3) відсутність потреби у чернетці; 4) виконавчі дії

супроводжуються контрольними, в яких учні різко та поривчасто виправляють помилки в ході роботи; 5) швидкість аналізу вимог завдань супроводжується короткочасним зовнішнім виявом емоцій; 6) легкість швидкого переходу від одного виду діяльності до іншого.

У результаті теоретичного та експериментального дослідження були розроблені принципи підходу до аналізу індивідуального стилю учбової діяльності, на який впливає тип темпераменту. Учбова діяльність згідно з літературними даними (Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, Л.М.Фрідман та ін.) містить у єдності такі компоненти: 1) учбово-пізнавальні мотиви; 2) учбові задачі та складові їх операторного змісту, учбові операції; 3) дії контролю та оцінки. Названі три компоненти ми зіставили з орієнтовною, виконавчою та контрольною фазами учбової діяльності. на підстав цього було виділено три характеристики індивідуального стилю. Аналіз цих характеристик в учбовій діяльності школярів дає можливість вирішити таку складову індивідуального стилю учбової діяльності, як переважна орієнтація в навчанні, що зумовлена індивідуальними особливостями учнів.

Під час аналізу індивідуального стилю враховувалися також і його динамічні характеристики. Окрім змістової та динамічної характеристики, необхідно також, на наш погляд, враховувати результативність учбової діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Схема загального підходу до аналізу індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів.

Змістова характеристика індивідуального стилю	Динамічні характеристики індивідуального стилю	Результативність
1. Переважна орієнтація у навчанні – на оцінку; на процес; на навчання; на те й інше; 2. Планування – стихійність процесу навчання; 3. Готовність – неготовність до виконання орієнтовної частини предметно-специфічної дії.	1. Гнучкість – традиційність у виконанні завдань; 2. Імпульсивність – обережність; 3. Стабільне емоційно-позитивне – нестійке емоційне ставлення до завдання; 4. Стабільність – звуження об'єму пам'яті у ситуаціях напруження; 5. Наявність – відсутність особистісної тривожності; 6. Наявність – відсутність перерв у виконанні завдань; 7. Наявність – відсутність чернеток.	1. Рівень знань; 2. Характер розвитку зацікавленості; 3. Сформованість у школяра умінь та навичок; 4. Виконання дій самоконтролю.

Запропонований підхід до вивчення індивідуальних стилів учбової діяльності молодших школярів заснований на їх змістовних характеристиках (співвідношенні вираженості трьох компонентів учбової діяльності) з урахуванням динамічних характеристик та результативності діяльності молодших школярів.

У ході аналізу експериментальних даних узагальнено вияви різних особливостей індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів, на основі чого створена типологія індивідуальних стилів залежно від типів темпераменту. Відповідно до найбільш поширених поєднань властивостей нервової системи, на підставі яких виділяють чотири основних типи темпераменту, ми розподілили індивідуальні стилі учбової діяльності молодших школярів на чотири типи:

- I. Меланхоліко-стриманий.
- II. Флегматико-інертний.
- III. Сангвініко-енергійний.
- IV. Холерико-поривчастий.

Ми вважаємо, що недоцільно робити висновок про те, що один з типів індивідуального стилю учбової діяльності кращий або гірший за інші. Учні з різними типами індивідуального стилю можуть досягти однаково високих результатів в учбовій діяльності. Проблема полягає в тому, щоб навчити учнів оволодівати прийомами та діями, які притаманні саме їхньому типологічному стилю учбової діяльності.

При виборі методики формування типологічно зумовленого індивідуального стилю учбової діяльності, ми керувалися рядом положень, які викладені в працях В.С.Мерліна та Є.О.Климова, К.М.Гуревича. Під час формування типологічно зумовленого індивідуального стилю, окрім властивостей нервової системи та типу темпераменту, доводиться враховувати деякі інші індивідуальні особливості учнів: відмінності у системі знань, тренованість навичок, інтереси, вихованість і т.ін. Під індивідуальним стилем ми розуміємо не будь-яку індивідуальну манеру поведінки, а систему способів дій, яка зумовлює найкраще виконання діяльності. Тому необхідною умовою формування індивідуального стилю в навчанні є позитивні мотиви та активне ставлення до діяльності. Учень повинен сам переконатися, що способи, які йому пропонують, більш доцільні, ніж інші. А це можливе тільки в тому разі, коли учень активно вибирає дані способи, порівнює їх з іншими, тобто якщо він має можливість досягнення. Виходячи з цього, для навчання індивідуального стилю треба було підібрати такі задачі, які б усіма учнями розв'язувались успішно, і разом з тим, щоб вони не були надто легкими.

Досліджуваних з вираженим індивідуальним стилем ми навчали “чужого” стилю, піддослідних без вираженого індивідуального стилю навчали “свого” стилю. В результаті навчання всіма досліджуваними був засвоєний той індивідуальний стиль розв'язання задачі, якого їх навчили. Досліджувані сильного типу розв'язували безпомилково три задачі по черзі, використовуючи систему способів розв'язання задач досліджуваних слабого типу, а досліджувані слабого типу розв'язували безпомилково три задачі підряд, використовуючи систему способів розв'язання задач досліджуваних сильного типу.

Учні, які до навчання мали свій типологічно зумовлений індивідуальний стиль, після навчання, як видно з протоколів, розв'язують задачі із системами дій, які їм не властиві. При цьому з'ясувалося, що досліджуваних сильного та слабого типів нервової системи можна навчити “чужого” способу розв'язання задач, який їм не властивий, до того ж однаково успішно.

Отже, успішність навчання “чужого” стилю не є суттєвою відмінністю “сильних” або “слабких” учнів. Але під час розв'язання задач способом, який є не властивим їх типологічним особливостям учнів, у них виникає негативне ставлення до цієї діяльності.

Учні слабого типу нервової системи (меланхоліки) відчували труднощі під час розв'язування задач за стилем “сильних”. Деяким учням подобалось розв'язувати за інструкцією, незалежно від того, чи відповідала вона їх типологічним особливостям чи ні, їм подобався сам процес розв'язання зі вказівкою послідовності дій. Пояснювали вони це тим, що за інструкцією обов'язково правильно розв'яжеш задачу.

У досліджуваних без вираженого індивідуального стилю під час навчання був виявлений низький рівень знань та умінь, які необхідні для засвоєння загального способу розв'язання задач, зокрема, під час розв'язання задач “на рух”. Ці учні з великими труднощами відповідали на запитання, що треба знати, щоб знайти відстань, або час, або швидкість. Але до кінця навчання встановлювали зв'язки між величинами, які були дані в задачі, та самостійно і правильно розв'язували задачу. Це викликало позитивне ставлення до розв'язання задач у цій групі досліджуваних, які згодом просили ще дати їм розв'язати задачу. Деякі учні використовували інструкцію при розв'язанні задач і вдома. В основному це учні слабої нервової системи – меланхоліки.

Отже, індивідуального стилю “чужого” чи “свого” можна навчити дітей із сильним та слабким збуджувальними процесами. При цьому найважливішим є те, що успішність навчання однакова. Значення такого навчання полягало в тому, що воно розширило зону застосування індивідуального стилю. Учні, в яких до навчання не було вираженого індивідуального стилю діяльності, після навчання вибирали “свій” спосіб дій, відповідний до їх типу нервової системи й темпераменту.

Базовою основою для формування індивідуального стилю учбової діяльності є психологічний стиле-комплекс кожного учня. Сформованість цього комплексу визначається доцільними та узгодженими взаємодіями кожного із компонентів, які зовнішньо виявляються у надійності та стабільності. У процесі формування індивідуального психологічного стиле-комплексу коригується, перетворюється, а якщо є така потреба, то й ліквідується “негативний” стереотип поведінки та діяльності.

Основні компоненти цього процесу складаються з:

- 1) педагогічної корекції індивідуально-психологічних властивостей;
- 2) формування оптимальної “Я - концепції”;
- 3) створення та закріплення в діяльності можливих моделей поведінки.

Кожний компонент перспективної моделі формування індивідуального стиле-комплексу, який запропоновано, виступає як складне явище. Воно припускає: а) оптимальну (перспективну) для певного типу темпераменту корекцію стосовно специфічних умов учбової діяльності;

б) формування стилю саморегуляції (внутрішньої та зовнішньої) адекватного певному типу темпераменту; в) фіксування та переведення на неусвідомлюваний рівень емоційно-позитивного (фонового) настроювання на діяльність. Перспективні моделі формування в молодших школярів індивідуального стилю учбової діяльності являють собою:

1. Меланхоліко-стриманий (МСБ) стиль:

А) педагогічна корекція – якісна переробка типу: в хлопчиків пов'язана з холеричним та сангвінічним типами; у дівчаток – рух у напрямку до флегматичного та холеричного початку;

Б) стиль саморегуляції подвійний (внутрішнє формування відчуття звичного стану, нагромадження та економія біоенергії, підвищення мотивації навчання, вольове

зосередження на конкретних завданнях; зовнішній – вчитель та інші учні – доброзичливий образ, “відсторонення” від усього зайвого).

2. Флегматико-інертний (ФІП) стиль. Для нього показані:

А) педагогічна корекція темпераменту в бік сангвінічного типу та деяке доповнення властивостями меланхоліка;

Б) стиль саморегуляції, пов'язаний із зовнішньою (педагогічною) та внутрішньою стимуляцією.

3. Сангвініко-енергійний (СЕБ) стиль:

А) педагогічна корекція темпераменту в хлопчиків: доповнення властивостями холеричного темпераменту, а в дівчаток – властивостями флегматичного;

Б) стиль саморегуляції – поетапне налаштування (зняття емоційного напруження, концентрація на основних учбових завданнях).

4. Холерико-поривчастий (ХПВ) стиль:

А) педагогічна корекція темпераменту в напрямі до флегматичного та сангвінічного початку;

Б) стиль саморегуляції – поетапне налаштування (зняття емоційного напруження, фіксування впевненості у собі, стабільності, спокою, концентрація на основних учбових завданнях).

Аналіз отриманих нами експериментальних даних підтвердив гіпотезу та дозволив зробити висновки, що існує типологічно зумовлений індивідуальний стиль, який характеризується своєрідними прийомами дій та залежить від вияву темпераменту.

Основна характеристика індивідуального стилю (співвідношення орієнтування, виконавчих та контрольних дій), яка була виявлена в попередніх дослідженнях у старших дошкільнят (Л.А. В'яткіна, Е.І. Маствіліскер) і старших школярів (А.К.Байметов), підтвердилась й під час дослідження учнів молодшого шкільного віку.

Основні висновки дослідження:

1. Типологічні особливості учнів чинять суттєвий вплив на формування індивідуального стилю учбової діяльності. Виявлено позитивні кореляційні зв'язки між психодинамічними властивостями молодших школярів та особливостями індивідуального стилю їх учбової діяльності.

2. Встановлено, що за звичайних умов навчання спонтанне формування індивідуального стилю учбової діяльності, яке обумовлюється властивостями темпераменту, не визначає достатньої ефективності цього стилю при розв'язанні учбових завдань. В стресових ситуаціях коли значення зростає емоційне напруження, зокрема під час написання диктантів, самостійних та контрольних робіт вплив темпераменту на ефективність діяльності значно посилюється, оскільки способи дій, які були попередньо засоєні, стають нерезультативними й потребують до додаткової мобілізації організму для того, щоб справитися з понадзавданнями.

3. За умови навчання молодших школярів різних способів розв'язання учбових завдань, відповідно до їх психодинамічних особливостей, формується типологічно зумовлений індивідуальний стиль учбової діяльності учнів зазначеного віку, який є оптимальним щодо здійснення орієнтовної, виконавчої та контрольної фаз діяльності.

4. Спонтанно сформований індивідуальний стиль, який забезпечує успішність учбової діяльності виражений тільки в учнів з досить високим рівнем розумового розвитку. Проте, в результаті навчання вдалося сформувати типологічно зумовлений індивідуальний стиль і в учнів з більш низьким рівнем загального розумового розвитку.

Рівень та особливості інтелектуального розвитку учнів є ланкою системи інтегральної індивідуальності, що опосередковує самокорекцію стилю в учнів з більш високим рівнем розумового розвитку.

5. Розкрито фактори, які чинять вирішальний вплив на формування оптимальних за типологічною зумовленістю індивідуальних стилів учбової діяльності молодших школярів: а) ставлення дорослих до школяра як до суб'єкта учбової діяльності; б) прийняття та розуміння учнями навчального завдання як одного з компонентів їх учбової діяльності;

6. Створено перспективні моделі формування індивідуального стилю, в контексті яких можливе вже на початкових етапах успішне оволодіння учнями основними компонентами учбової діяльності.

7. Необхідною умовою формування індивідуального стилю в навчанні є актуалізація позитивних мотивів навчання та їх індивідуалізація не лише щодо змісту навчальних завдань, але й суб'єктивної значущості для молодших школярів.

8. Встановлено, що молодший шкільний вік є сенситивним щодо формування індивідуального стилю учбової діяльності.

9. Висвітлено зв'язок особливостей формування індивідуального стилю учбової діяльності школярів з характером взаємодії вчителя і учнів, що ґрунтується на врахуванні педагогом властивостей темпераменту дітей, а також на особистісно зорієнтованому підході до них як до суб'єктів учіння, що допоможе дітям в усвідомленні раціональних способів дій, як засобів самокорекції та самоконтролю.

Результати проведеного дослідження дали нам змогу зробити певні висновки як в теоретичному, так і в практичному відношенні, а також окреслити перспективні, з нашої точки зору, напрями подальшої роботи.

Подальші перспективи дослідження цієї проблеми ми вбачаємо у більш ґрунтовному аналізі проблеми впливу темпераменту в системі міжособистісних та сімейних стосунків, у визначенні конкретного впливу тих індивідуально-типологічних особливостей, які провокують виникнення конфліктних ситуацій в цих сферах життєдіяльності молодшого школяра.

Основні положення дисертаційного дослідження відображені в таких публікаціях:

1. Васецька Т.М. Темперамент як фактор учбової діяльності у світлі ідей В.О.Сухомлинського // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції та 5-их Всеукраїнських педагогічних читань "Василь Сухомлинський і сучасність" : Методичний вісник-25 / За заг. ред. О.Я.Савченко.- Київ-Кіровоград,1999.- С.36-38.
2. Васецька Т.М. Врахування особливостей темпераменту у навчанні та вихованні дітей молодшого шкільного віку: На допомогу вчителям початкових класів, вихователям, батькам. – Кіровоград: "Імекс ЛТД", 1998, - 54 с.
3. Васецька Т.М. Ципіна Л.В. Формування індивідуального стилю учбової діяльності у системі освітнього процесу початкової школи // Педагогіка толерантності. К:– 1999.- № 2. - С. 61-63. (авт. – 65%).
4. Васецька Т.М. Темперамент в індивідуальному стилі діяльності молодших школярів // Початкова школа. К:- 1999. - №6. - С. 7-9.

5. Васецька Т.М. Вплив темпераменту на формування типологічно зумовленого індивідуального стилю діяльності молодших школярів // Педагогіка та психологія. К:– 1999. - №1(22).-с.69-75.
6. Васецька Т.М. Особливості впливу темпераменту на індивідуально-психологічний стиль учбової діяльності //Психологія. Збірник наукових праць: НПУ імені М.П. Драгоманова, вип.№1(8),К:2000, -с.189-195.

Анотація

Васецька Т.М. Психологічні особливості впливу темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів. Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2000.

Вплив темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів досліджувався з позицій всебічного, гармонійного розвитку учнів. Досліджені педагогічні умови та способи розвитку цієї проблеми. Запропонована схема цілісної характеристики індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів. Доведено, що індивідуально-типологічні особливості учнів здійснюють закономірний вплив на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів, що і лягло в основу побудови типології індивідуальних стилів залежно від типу темпераменту та створення перспективних моделей формування в молодших школярів індивідуального стилю.

Ключові слова: темперамент, індивідуальний стиль, учбова діяльність, формування, типологія, особиста стратегія поведінки.

АННОТАЦИЯ

Васецкая Татьяна Николаевна. Психологические особенности влияния темперамента на формирования индивидуального стиля учебной деятельности младших школьников. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология. Национальный педагогический университет имени Н.П.Драгоманова, Киев,2000.

В диссертации освещается проблема влияния темперамента на формирование индивидуального стиля учебной деятельности младших школьников в теории и практике школьного обучения. Проблема формирования индивидуального стиля конкретизируется как необходимость создания условий, при которых человек мог бы наиболее успешно реализовать свойственные ему способы действия и формы реагирования. Вслед за В.С.Мерлиным и Е.А.Климовым индивидуальный стиль деятельности определяется как интегративное понятие, объединяющее способности, мотивацию и условия деятельности. В качестве прижизненно сформированной системы действий, “личной стратегии поведения”, образующей компенсаторный механизм приспособления к требованиям деятельности, индивидуальный стиль деятельности находится в непосредственной зависимости от типа нервной системы и темперамента. Изучение именно этой зависимости составляет собственный интерес диссертационного исследования. В качестве объекта исследования выбрана учебная деятельность младших школьников. Своеобразие младшего школьного возраста заключается в том, что конституционные

особенности ребенка уже сформировались, а жизненно достаточного опыта для данной (учебной деятельности) еще нет. Именно это позволяет проследить зарождение индивидуального стиля учебной деятельности, определить такие задачи, в которых проявились бы наиболее характерные реакции, связанные с типом высшей нервной деятельности и темперамента, смоделировать условия, необходимые для накопления знаний, умений, навыков, при решении поставленных задач.

Высказывается утверждение, что индивидуальный стиль учебной деятельности начинает формироваться с момента обретения школьником позиции ученика, то есть, с момента осознанного принятия целей учения и зарождения самооценки. Определенный уровень учебной самостоятельности (интеллектуальной и поведенческой) оказывается исходной точкой формирования индивидуального стиля деятельности

Установлено, что в качестве факторов формирования индивидуального стиля деятельности выделяются: во-первых, индивидуально-типологические особенности человека. Во-вторых, знания, умения, навыки, полученные в ходе обучения и воспитания и, наконец, в-третьих, активность самого субъекта, его направленность на оптимальную и осознанную организацию собственной деятельности, сопровождающуюся положительной мотивацией. Сформированная обозначенными факторами психологическая реальность обладает следующими признаками: 1) индивидуальный стиль предполагает не любые различия в деятельности, а только те, от которых зависит успешность ее результатов; 2) способы действия, характеризующие индивидуальный стиль, будучи типологически обусловленными, по своему качественному своеобразию формируются в процессе воспитания, в ходе овладения определенными видами деятельности (в данном случае – учебной); 3) способы действия, характеризующие индивидуальный стиль, составляют систему взаимообусловленных свойств, единый синдром, типичный для данного человека и представляющий собой обобщенный подход к решению определенных задач; 4) индивидуальный стиль характеризуется определенным соотношением ориентировочных и исполнительных компонентов деятельности.

В данном экспериментальном исследовании была предложена схема целостной характеристики индивидуального стиля учебной деятельности младших школьников, которая включает в себя - содержательную и динамическую характеристики индивидуального стиля и его эффективность.

В исследовании представлены результаты диагностики влияния темперамента на формирование индивидуального стиля учебной деятельности младших школьников.

Установлено, что индивидуальные особенности учеников влияют на формирование индивидуального стиля учебной деятельности, что и легло в основу создания типологии индивидуальных стилей в зависимости от преобладающего типа темперамента и создания перспективных моделей формирования у младших школьников индивидуального стиля.

На основе психолого-педагогического исследования закономерностей и тенденций формирования индивидуального стиля учебной деятельности в работе определены необходимые условия и перспективные пути развития этой проблемы.

Обнаружение зависимости индивидуального стиля деятельности от типологических особенностей ученика, в первую очередь, от свойств темперамента, позволяет характеризовать учебную стратегию сангвиников, холериков, флегматиков и

меланхоликов на начальном этапе обучения и выработать общие рекомендации учителям и родителям.

Результаты проведенного исследования показали высокую эффективность диалогической стратегии взаимодействия учителя и младших школьников на основе открытости, доверия и уважения. Только оптимальное педагогическое общение способствует формированию индивидуального стиля учебной деятельности младших школьников.

Ключевые слова: темперамент, индивидуальный стиль, учебная деятельность, формирование, типология, личная стратегия поведения.

Annotation

Vasetskaya T.N. Psychological features of influence of temperament on creation of individual style of educational activity of the low schoolboys.-Manuscript.

The thesis for the scientific degree of a Candidate of Psychological Science, speciality 19.00.07- Age and pedagogical psychology, National pedagogical university by N.P.Dragomanov, Kyiv, 1999.

The influence of temperament on the formation of the individual style of junior schoolboy's educational activity was investigated from the position of a detailed and harmonic development of pupils. Some pedagogical conditions and the ways of studying this problem were studied. The scheme of full characteristics of junior schoolboy's individual style is proposed. It is proved that the individual peculiarities of pupils exert an influence on the formation of the individual activity('s) style. It has become the foundation of the creation of the individual style('s) typology according to the predominative type of temperament and the creation of perspective models of junior schoolboy's formation of individual style.

Key words: Temperament, individual style, educational activity, typology, and personal the strategy of behaviour.